

מבט אחר על משבר הר הבית מאת האלוף (מיל') גרשון הכהן

מבט מבס"א מס' 582, 8 בספטמבר 2017

תקציר: מנהיגים מתונים מזהירים כי הסכסוך הישראלי-פלסטיני עלול להפוך מסכסוך לאומי לסכסוך דתי. מנהיגי הימין טוענים כי כבר מראשיתו מדובר בסכסוך דתי. שתי הגישות נגועות בתפיסה טוטאלית של הבנת הציווי הדתי.

כבר שנים שמנהיגים מתונים מזהירים כי הסכסוך הישראלי-פלסטיני עלול להפוך מסכסוך לאומי לסכסוך דתי. מנהיגי ימין עונים להם כי כבר בראשיתו היה הסכסוך כולו דתי. כך גם בסוגיית הר הבית: "השמאל מעדיף לראות בסכסוך עניין טריטוריאלי, כי הכלים הפוליטיים שלו שאותם הוא מייבא לרוב ממקומות אחרים, יודעים להתמודד רק עם ההיבט הטריטוריאלי של הסכסוך" (עפרי אילני, *הארץ*, יולי 2017). מנגד, עיתון השבת *שביעי*, ביטא את עמדת הימין הדתי: "מדובר במלחמת דת. רק בישראל ממשיכים להעניק לרצחנות הערבית האסלאמית מניעים לאומיים. זה מקל על מערכת העיכול, לסכסוך מדיני יש פוטנציאל של פתרון, מאבק דתי הוא טוטאלי" (אמנון שומרון, יולי 2017).

נציע הסתכלות קצת אחרת. בין שתי העמדות, זו המבקשת להישמר מהידרדרות לסכסוך דתי וזו המכריזה כי מראשית הדרך הכל היה דתי, ישנו יסוד תפיסתי משותף וראוי להתבונן בו: שתיהן אוחזות בתפיסה דומה על מהותה והגיונה של אמונה דתית, המתפרשת מתוך פרספקטיבה מודרנית. שתי הגישות נגועות במשותף בתפיסה טוטאלית של הבנת הציווי הדתי, כאילו שציות לציווי האל כמעט בהכרח מוביל אדם להליכה עד לקצה. מכאן ההבנה המשותפת לשתי הגישות כי ככל שסכסוך הולך ומידרדר אל תהום ההנעה הדתית, כך הולך וקטן הסיכוי לניהולו הפרגמטי.

אלא שבנקודה זו, דווקא ההתנהלות המדינית האיראנית מציגה היגיון אחר. לקראת רמדאן 2014, בעיצומו של המשא ומתן בין המערב לבין האיראנים בסוגיית הגרעין, דיבר הנשיא רוחאני באסיפת מנהיגי דת והסביר את המהלך באומרו: "גמישות הרואית נעלה לעיתים על ג'יהאד". בנקודת המבט המודרנית, המומחים הסבירו כי רוחאני התגלה כאן כמדינאי פרגמטי. בכורח המציאות, באופן תבוני, הוא הניח בצד את ציווי הג'יהאד ונענה לשיקולי תבונת המעשה. בנקודת מבט אמונית, ניתן לפרש להפך: קשיי המציאות, שגם הם נוצרו ברצון האל, הם השיקול שהכתיב גמישות פרגמטית. אלא שציווי האל לא הונח בצד על-ידי רוחאני, אלא פורש לנוכח החיכוך בסבך המכשולים

שניצבו בדרכו. עצם התייחסותו להקשר ולנסיבות הוא מנקודת מבטו האמונית הביטוי העילאי לנאמנותו לרצון האל.

אורי גולדברג, בספרו *לחשוב שיעית*, היטיב להדגיש את ההבדל בין חשיבה שיעית מסורתית (המתנהלת בתודעת היעדר גילוי מפורש לרצון האל) לבין חשיבה דתית מודרנית המכוננת את הפונדמנטליזם הדתי החדש. בתוספת למחשבה המקובלת הרואה בפונדמנטליזם הדתי תופעה מודרנית, כתגובת נגד למודרנה עצמה, גולדברג הדגיש פן נוסף. כמו האדם המודרני המאמין כי בכוח תבונתו יוכל להשיג את הבנת היקום, גם הפונדמנטליסט הדתי המודרני מבקש לבשר כי יש ביכולתו התבונית להגיע לידיעת רצון האל ולפרשו בחיי המעשה. פונדמנטליזם דתי כזה אכן יכול לחסום כל גמישות פרגמטית. הגות מוסלמית רדיקלית התבטאה גם בשיעה וגם בסונה – למשל על-ידי חומייני באיראן, או עבדאללה עזאם בהנהגתו הרוחנית למאבק באפגניסטן – ובה מצוי ביטוי רגיש לחובת המאמין לברר דווקא מתוך חיכוך בקשיי המציאות, את המוטל על המאמינים במילוי חובתם הדתית. במקום הזה, כוח הנעה דתי אינו בהכרח טוטאלי. הוא פתוח לפירוש דינמי ודווקא מתוכו יכול להימצא מקום מפגש לשיווי משקל משכך הסלמה.

הסתכלות על מאבק המנוהל בהיגיון דתי נעה בשיח הרווח בין שתי נקודות מבט: או שהשימוש בדת מוצג כמניפולציה לגיוס ההמון, כגיוס וניצול העוצמה הדתית לצרכים פוליטיים במאבק לאומי. או שההנעה הדתית מזוהה כמגמה אותנטית, אלא שאז היא מיוצגת כמעורבת בתחומי הרגש – מה שכביכול עושה אותה לבלתי רציונלית. שתיהן מעדיפות לנהל מרחב התנהלות פוליטי מטוהר ככל הניתן מרגשות ההנעה הדתית. בהמלצתי על נקודת מבט אחרת, לא את הדת צריך להרחיק ממרחב הדיון התבוני, אלא את נקודת המוצא המודרנית.

המאמר פורסם לראשונה בליברל ב-8.8.2017.

<http://theliberal.co.il>

*אלוף (מיל') גרשון הכהן הוא עמית מחקר בכיר במרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים. שירת בצה"ל במשך ארבעים ושתיים שנים. פיקד על חיילים בקרבות מול מצרים וסוריה. לשעבר מפקד גיס ומפקד המכללות הצבאיות.

סדרת הפרסומים מבט מבס"א מתפרסמת הודות לנדיבותה של משפחת גרג רוסהנדלר.